

Slovenski Pravniki.

Leto XVIII.

V Ljubljani, 15. decembra 1902.

Štev. 12.

Zakon o ustanovitvi kmetijskih stanovskih zadrug.

Svobodno gospodarstvo minolega stoletja ni rodilo onih sadov, katere so razširjalci teh gospodarskih idej pričakovali. Smith in njegovi privrženci so hoteli vstvariti gospodarski mir, a so povzročili gospodarski boj, kakoršnega še svet ni videl. Pokazalo se je, da posamezni gospodarski individij le težko in z največjim naporom zmaguje — in da se gospodarsko šibki pogrezajo, akoravno bi pri svojih, četudi skromnih močeh ob drugačnih gospodarskih uredbah se ohranili in koristili.

Zdi se, kakor da se naša doba postavlja na drugačno gospodarsko stališče, in resno se trdi in to upravičeno, da se človeška družba vedno bolj socializuje. Sedanja doba zahteva gospodarskih zvez, društev in zadrug. Dokaz temu so mogočne gospodarske zveze posameznih obrtnih panog. Nastajajo distributivne in produktivne gospodarske zadruge za posamezne panoge obrta, in med temi tudi take za izključno kmetijske interese.

Nemčija, Anglija in Francoska imajo ne samo za obrt v ožjem pomenu, ampak tudi za kmetijstvo lepo zasnovano in razpredeno gospodarsko stanovsko organizacijo; nje namen je: zboljšati stanje poljedelca in ga povzdigniti bodi z lastno močjo, bodi z druženiimi silami na blagostanje in staro veljavnost; zmanjšati bremena, ki poljedelstvo težijo; doseči boljše obdelovanje zemlje in zvišati njeno produktivnost; zboljšati živinorejo in seznaniti ter zblížati kupce in prodajalce, proizvajalce in odjemalce, odpraviti vmesno trgovino in s tem povišati ceno poljedelskim pridelkom.

Da kmetijska stanovska zadružna organizacija s takimi smotri mnogo koristi in da je res pripravno, četudi ne edino

zveličavno sredstvo v odpomoč kmetijstvu, kažejo veliki uspehi teh organizacij v naštetih državah.

Seveda mora biti — in to je treba glede na naše slovensko združno gibanje še posebej povdarjati — taka združna organizacija vzgrajena na trdna tla, a ne na pesek, mora biti po zgolj gospodarskih, trgovskih načelih urejena in voditi jo morajo edino le gospodarski, ne pa strankarski politični nagibi. Igrati s tujim premoženjem politično strankarstvo je pač neodpustljiv greh.

Avstrija kmetijske stanovske organizacije do sedaj še nima. Še-le uspehi stanovskih združnih organizacij v drugih državah so nagnili našo vlado, da je v oživotvorjenje take organizacije prvikrat dne 10. oktobra leta 1893. predložila poslanski zbornici načrt zakona o ustanovitvi stanovskih zadrug za kmetijstvo. Vlada je pozneje sicer umaknila ta predlog, pa ne za vedno, ampak z namenom, ga prilagoditi zahtevam ljudstva in ga narediti sprejemljivega. Leta 1895, 1896 in 1897 ga je zopet predložila, — in končno je po precej dolgem času predloga postala zakon.

Ta v državnem zakoniku z dne 10. maja 1902, št. XL. objavljeni zakon z dne 27. aprila 1902 o »ustanovitvi stanovskih zadrug za poljedelce« je velepomemben. Avstrijsko kmetijstvo se je ves čas za ta sedaj uzakonjen predlog živo zanimalo. Z zakonom samim — in to hočemo že v naprej poudariti — ni bogve koliko doseženo; vse zavisi od tega, kako stališče bodo napram njemu zastopale posamezne dežele, ki imajo na podlagi tega zakona in v njegovem okvirju še marsikaj določiti in spopolniti, in kako se bodo posamezne zadruge osnovale, vodile in kako bodo delovale.

Kmetijske stanovske zadruge bi se naj po želji tega zakona osnovale v vsakem sodnem, župnem ali tudi občinskem okraju, in te »okrajne« zadruge naj bi se združile v deželno zadrugo. Deželne zadruge se potem zopet lahko združijo v ožjo zvezo z zadrugami drugih kronovin.

Parlamentarni odsek za poljedelstvo je uprav pri tej prvi točki leta 1896 predlagal, da se naj v deželah, kjer so že obstoječi kulturni sveti ločeni po narodnostih, ustanovi tem na-

rodnostnim sekcijam primerno število deželnih zadrug. Ta predlog odseka pa ni obveljal, akoravno bi taka delitev po narodnostih ob sedanjih narodnostnih bojih v Avstriji bila jako umestna in bi posebno nam obmejnim Slovencem koristila, ker bi postali od sodeložencev druge narodnosti gospodarsko kolikor toliko nezavisni in v eno skupino združeni.

Člani kmetijskih stanovskih zadrug so po določbi §-a 3 in nasl. l. c. posestniki poljedelstvu in gospodarstvu namenjenih zemljišč. Katero zemljišče je poljedelstvu ali gozdarstvu namenjeno, določajo deželni zakoni. Ti tudi določajo velikost zemljišča, od katere do katere še spadajo ista, oziroma njih posestniki pod zadružni zakon. Deželam je torej dana pravica, skleniti, ali spadajo v zadrugo tudi veleposestniki in parcelniki — ali samo srednji kmetje. V manjših kronovinah, posebno slovenskih govorijo razlogi za to, da se tudi veleposestniki in parcelniki — to je tisti, ki imajo male koče, pritlikavo posestvo, male parcele — vzamejo med zadružne člane; veleposestniki že zato, da tudi oni prispevajo za zadružne potrebe, dalje, ker so navadno inteligentnejši in ker v slovenskih deželah z malimi izjemami itak ni toliko in takih velikih posestev, da bi kazalo za veleposestvo ustanoviti posebne zadruge.

Zakon o stanovskih zadrugah za kmetijstvo uveljavlja s tem prisilno zadružnost. Zadružna organizacija naj bi bila popolna in močno sklenjena; ustanovil naj bi se veliki sistem zadrug, s čemer se po izkušnji v drugih državah delavnost posamezne zadruge zviša in se ista ohrani v skupini kot živ, delaven in potreben del celote. V prisiljeni organizaciji, ki ima seveda tudi slabe strani, je vpliv strokovnjakov večji in gospodarsko važno nadzorovanje zdatnejše. Sicer se pa mora konstatovati, da se tudi prostovoljno združenje dobro obnaša — n. pr. slovenske posojilnice.

Zadrugo vodijo samostojno izvoljeni organi. V tej uredbi se stanovske zadruge ne razlikujejo mnogo od že obstoječih gospodarskih zadrug.

Jedna najvažnejših točk našega zakona je § 11., ki govori o delokrogu stanovske zadruge. Že § 2. določa, da je »namen stanovskih zadrug, zboljšati npravne in materijalne kmečke raz-

mere, koristiti z medsebojnim poukom in podpiranjem, ohraniti in povzdigniti stanovsko zavest in zastopati stanovske in gospodarske interese.« S tem je namen le splošno orisan. Natančneje govori o tem že navedena točka §-a 11., ki navaja nastopne naloge stanovskih zadrug: ustanova zadružnih skladišč za vlaganje poljedelskih pridelkov, naprava klavnic in pekarij, nakup in prodaja kmetijskih pridelkov in poljedelskih potrebščin, nabava poljedelskih strojev za skupno porabo, dajanje kredita na podlagi vloženi poljedelskih pridelkov; ustanovitev novih in podpiranje že obstoječih posojilnic, posebno takih, ki so ustanovljene po Raiffeisenovem sistemu; sodelovanje pri organizaciji, upravi in zaznamovanju cen na poljedelskih borzah in trgih, sodelovanje pri izvršitvi zavarovanja za življenje, bolezni, nezgode, invalidnost in starost oseb pri poljedelstvu in gozdarstvu delujočih, kakor tudi sodelovanje pri zavarovanju za slučaj ognja ali toče in za živino. — Tudi pri vseh, poljedelstva se tikajočih zakonih in načrtih naj bi zadruge sodelovale itd.

Že iz tega nepopolnega naštevanja je posneti neizmeren delokrog stanovskih zadrug, — in uresničenje vseh teh zadač bi pač povzdignilo kmetijstvo in je ojačilo.

Po zakonu ni izključeno, da se bavijo kmetijske stanovske zadruge z razprodajo živil na zadružnike (§ 11. l. c.), in s tem prevzamejo nekako posle konsumnih društev. Da bi se stanovske zadruge v naših, jedino poljedelstvu namenjenih krajih začele baviti s kramarijo, bi nikakor ne svetovali. Kjer ni veliko delavstva in sploh takega prebivalstva, ki je v preskrbovanju z živili na trg navezano, tam ne uspevajo in naravno ne morejo uspevati take zadruge. Drugače je po velikih mestih in v takih krajih, kjer cvete industrija in je mnogo delavcev. Proti ustanovitvi konsumnih društev, oz. proti temu, da bi se stanovske zadruge pri nas pečale s posli konsumnih društev, govore tudi politično-nacijonalni razlogi, posebno v obmejnih Slovencih, kjer gre za to, ustanoviti si čil obrtniški srednji stan in si z njegovo pomočjo pridobiti trge in mesta.

Stanovske zadruge se morajo ločiti od pridobitnih in drugih gospodarskih zadrug. Pri le-teh so zadružani s svojim premoženjem zavezani in zato jim pripade tudi eventualni dobiček.

Pri stanovskih zadrugah, kakoršne ima v mislih ta novi, gori navedeni zakon, pa posamezni člani ne stavijo svojega premoženja v zavezo, ampak si zadruga pridobiva potreben kapital potom doklad, ki bi se naj tako iztirjevale, kakor deželne in občinske doklade k državnim davkom; eventualni dobiček pa se mora porabiti v znižanje doklad ali za nalago v rezervnih fondih. Pač se pa lahko v okrilju stanovskih zadrug zasnujejo pridobitne zadruge, stoječe na določbah združnega zakona z dne 9. aprila 1873, št. 70 drž. zak., na pr. mlekarne, živinorejske zadruge, skladiške zadruge, posojilnice itd.

Ker v mnogih deželah že živi nekaka stanovska organizacija kmetijstva, želi zakon v §-u 19., da se naj ta organizacija ali odpravi in na njeno mesto popolnoma nova postavi, ali pa, da se naj spremeni v stanovsko združno organizacijo. Deželni kulturni sveti se naj pretvorijo v deželne stanovske zadruge, že obstoječe kmetijske zadruge v različnih okrajih naj postanejo del stanovske organizacije. Ob jednom ta točka natančneje določa, na kak način se naj ta prememba zvrši.

Ostale določbe zakona se pečajo z revizijo, nadzorovanjem in oproščenjem od pristojbin, in je posebej omeniti le še § 24., ki pravi, da stopi ta zakon v posameznih deželah sočasno z deželnim, na podlagi tega zakona sklenjenim zakonom v veljavo.

To je nekako jedro tega, za kmetijstvo prevažnega zakona. Zakon na sebi pa še ne pomenja viška agrarne reforme. Stanovska organizacija, ustvarjena na njegovi podlagi, naj bi bila močan bran našemu kmetijstvu in sredstvo v zboljšanje njegovih žalostnih razmer. Povdarjamo pa še enkrat, da se ne sme gledati na tako stanovsko organizacijo, češ, da je jedino zveličavna, ampak da je in ostane lasten trud in lastno delo posameznega poljedelca njegova rešitev.

A. B.

